Практичний блок

Запропоновані слова розподіли за групами відповідно до способів їх творення.

Українець, хникати, вербиченька, патріотизм, жнивувати, білолиций /місяць/, танцюрист, лісостеп, чернозем, майбутнє, вічнозелений, Олександра, кума, принести, безграмотний, закладка, облом, обмін, підкуп, юнь, блакить, по-приятельськи, зарубіжний, перекотиполе, напередодні, впівголоса.

Префіксальний:
Суфіксальний:
Префіксально-суфіксальний:
Безафіксний:
Складання:
Перехід з однієї частини мови в іншу:

Моделювання 1

Знайдіть і запишіть твірну основу до поданих слів.

Людяність, подорожник, безвольний, білесенький, стільчик, просинь, зернистий, задуманий, вчителька, продавець, перепросити, співрозмовник, змалювання.

Творча робота

Замініть словосполучення одним складним словом. Визначте його будову та спосіб творення.

Той, хто приносить мир; який походить з іншої землі; вкладення капіталу; період, коли косять сіно; схожий на кулю; любить правду; час писати; віє сухий вітер; той, хто робить хліб; зелений і жовтий; загальноосвітня школа.

Тестування

1. Правильно поділено на морфеми всі слова рядка

А з/нач/н/ий, папер/ов/ий, за/писа/ти

Б приказ/ка, при/дорож/н/ій, до/від/ник

В голосно, під/співува/ти, по/дар/у/нок

Г най/вищ/ий, пере/пис, доо/прац/ювa/ти

Д мит/ець, с/тривож/ен/о, о/зим/ин/а

2. Нульове закінчення мають усі слова рядка

А шимпанзе, відповідь, зараз

Б совість, ніяк, провесінь

В монітор, відгомін, фосфор

Г нині, кратер, мандрівник

Д заповідь, пальто, кремезно

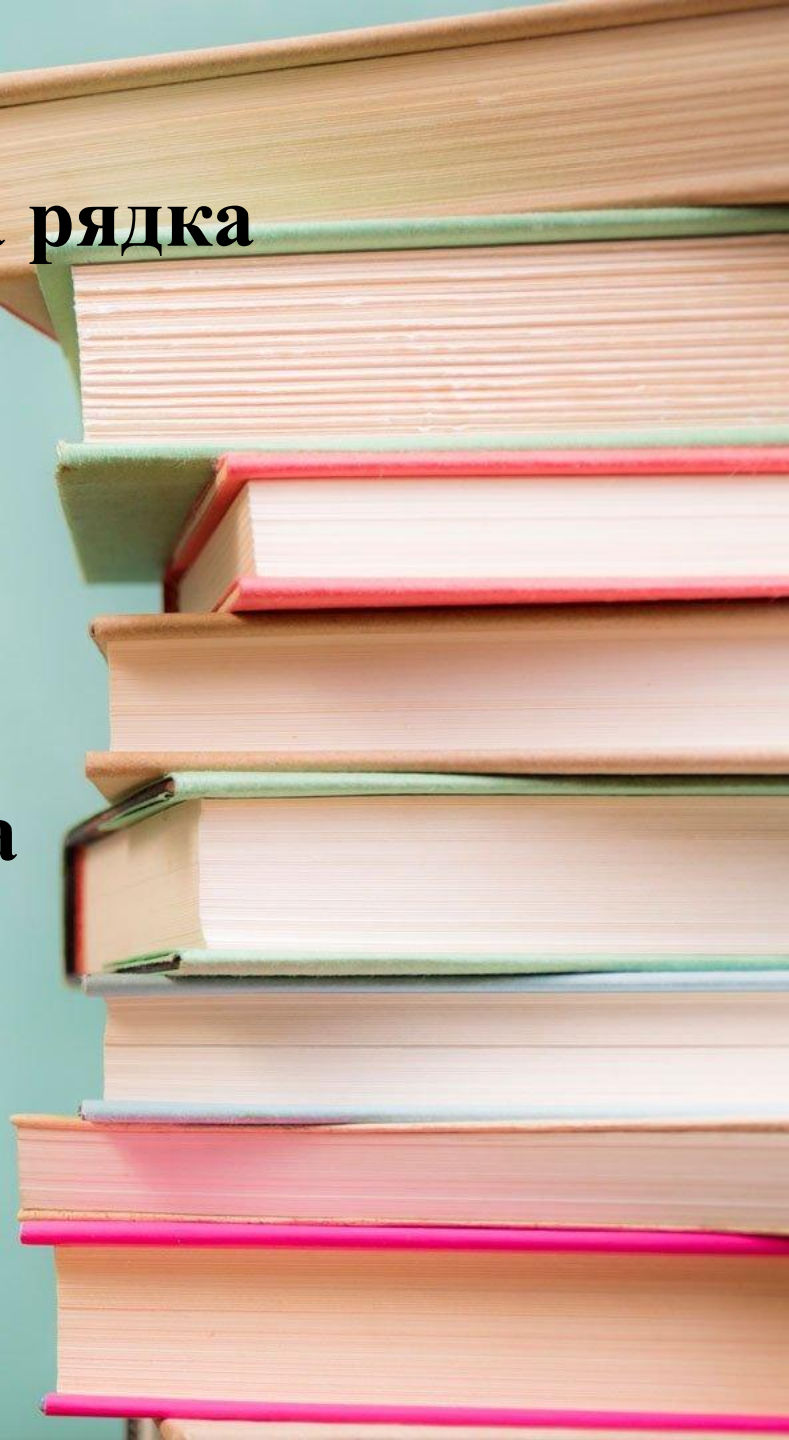

3. Спільнокореневими до слова *літати* є всі наведені слова, ОКРІМ

А літній

Б перелітний

В політ

Г летіти

Д льотчик

4. Спільнокореневими до слова *воля* є всі наведені слова, ОКРІМ

А вільний

Б визволити

В воловий

Г вольовий

Д воленька

5. НЕ МАЮТЬ закінчення всі слова рядка

А мадам, метро, спересердя

Б зараз, працюючи, учень

В календар, зазвичай, івасі

Г факсиміле, пальто, швидко

Д магістраль, авеню, просто

6. Зайве за морфемною будовою слово є в рядку

А прохід, заміс, прадід, вигін

Б свіжо, весело, марно, зелено

В жалюзі, пончо, беж, рандеву

Г декому, зріжу, помию, нічия

Д портфоліо, вікно, кіно, бюро

7. Префіксальним способом утворено всі іменники рядка

А співіснування, антициклон, безсмертя

Б переоблік, узлісся, правнучка

В присмак, передчуття, підборіддя

Г реорганізація, протидія, неправда

Д самовідданість, безнадія, контрудар

8. Суфіксальним способом утворено всі іменники рядка

А єдність, шахіст, казкар

Б плаксій, веселун, міжряддя

В гордість, діяч, недогарок

Г мореплавець, хазяйка, скупій

Д хвалько, п’ятиборець, пісняр

9. Префіксально-суфіксальним способом утворено всі іменники рядка

А безлюддя, прадід, подорожник

Б узгір’я, намордник, землерийка

В міжгір’я, прибічник, підвіконня

Г безмежжя, Засяння, рівноправ’я

Д підсніжинк, безнадія, Закарпаття

10. Способом складання основ утворено всі іменники рядка

А здіймиголова, багаточлен, підрозділ

Б землероб, крутосхил, першоджерело

В м’ясорубка, активістка, пройдисвіт

Г відчайдух, протиставлення, пустоцвіт

Д дурносміх, листопад, прикордонник

11. Літеру *о* замість пропуску треба писати в обох словах усіх рядків, ОКРІМ

А груш…подібний, чорт…подох

Б жовч…кам’яний, вітр..вій

В корен..плід, рівн..правність

Г вантаж..підйомник, чорн..гуз

Д кав..молка, сив..головий

12. Літеру *о* замість пропуску треба писати в обох словах усіх рядків, ОКРІМ

А вод..свяття, чорн..бривці

Б щир..сердий, літ..писний

В брон..двері, гучн..мовець

Г бетон..змішувач, вір..вчення

Д свіж..вмитий, перш..рядний

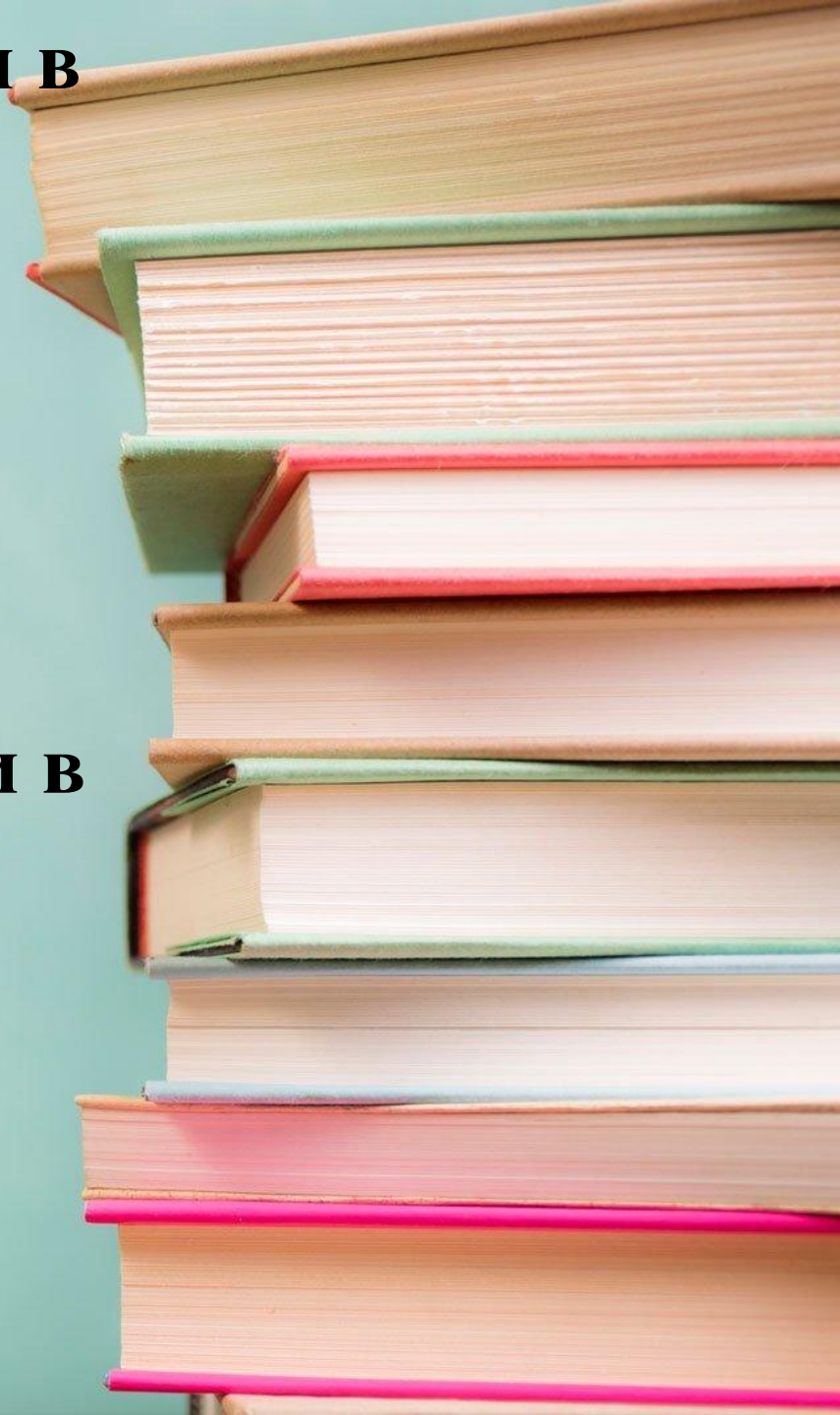

Моделювання 2

Визначте у словах твірну основу і словотворчі афікси.

Море, морський, моряк, морячка, приморський, заморський; читання, читанка, перечитувати, читач, зачитатися; багатий, багатство, багач, багато, багатіти, розбагатіти, збагатіти.

Розподільна робота

Розподіліть наведені дієслова залежно від способу їх творення.

ЗНО, переляк, лінивий, землетрус, день, прибережний, дит’ясла, зневіра, засніжений, перекотиполе, година, щоденник.

Творча робота

Утворіть спільнокореневі слова від поданих так, щоб вони становили різні частини мови.

Операційна, молодий, перше, одна.

У якій схемі відтворено будову слова

незастелений **?**

А

Б

В

Г

Д

Перейдіть за посиланням та виконайте завдання

https://learning.ua/mova/desiaty i-klas/vstanovliuiemo-vidpovid nosti4

Перейдіть за посиланням та виконайте завдання

https://learning.ua/mova/desiaty i-klas/utvoriuiemo-slovotvirni-h nizda

Словотвір іменників на позначення назв жителів певного населеного пункту.

Теорія:

Назви осіб за національною ознакою та місцем проживання творяться за допомогою **суфіксів -анин(-янин), -чанин, -ин, -ець, -ич, -ак(-як), -ит.**
Назва топоніма закінчується суфіксами:

-иц(я), -ець, -ськ-/-цьк-, -ці, -ак, -ч, -к, то назва жителя утворюється за допомогою **суфікса -анин, -янин, -чанин.** Вінн**иця** — віннич**анин;**

-івк- передбачає вживання в назвах жителів суфікса **-ець:** Ковалів**к**а — ковалів**ець**.

Зверни увагу!

Найменування жителів островів, басейнів рік, територій, які є складниками держав, та назви жителів міст, що вживаються у формі множини, також утворюються за допомогою суфікса **-ець**: *Україна — україн**ець**.*

До **компонентів -город/-град, -піль/-поль** приєднується **суфікс -ець**:

Мир**город** — мир**городець**.

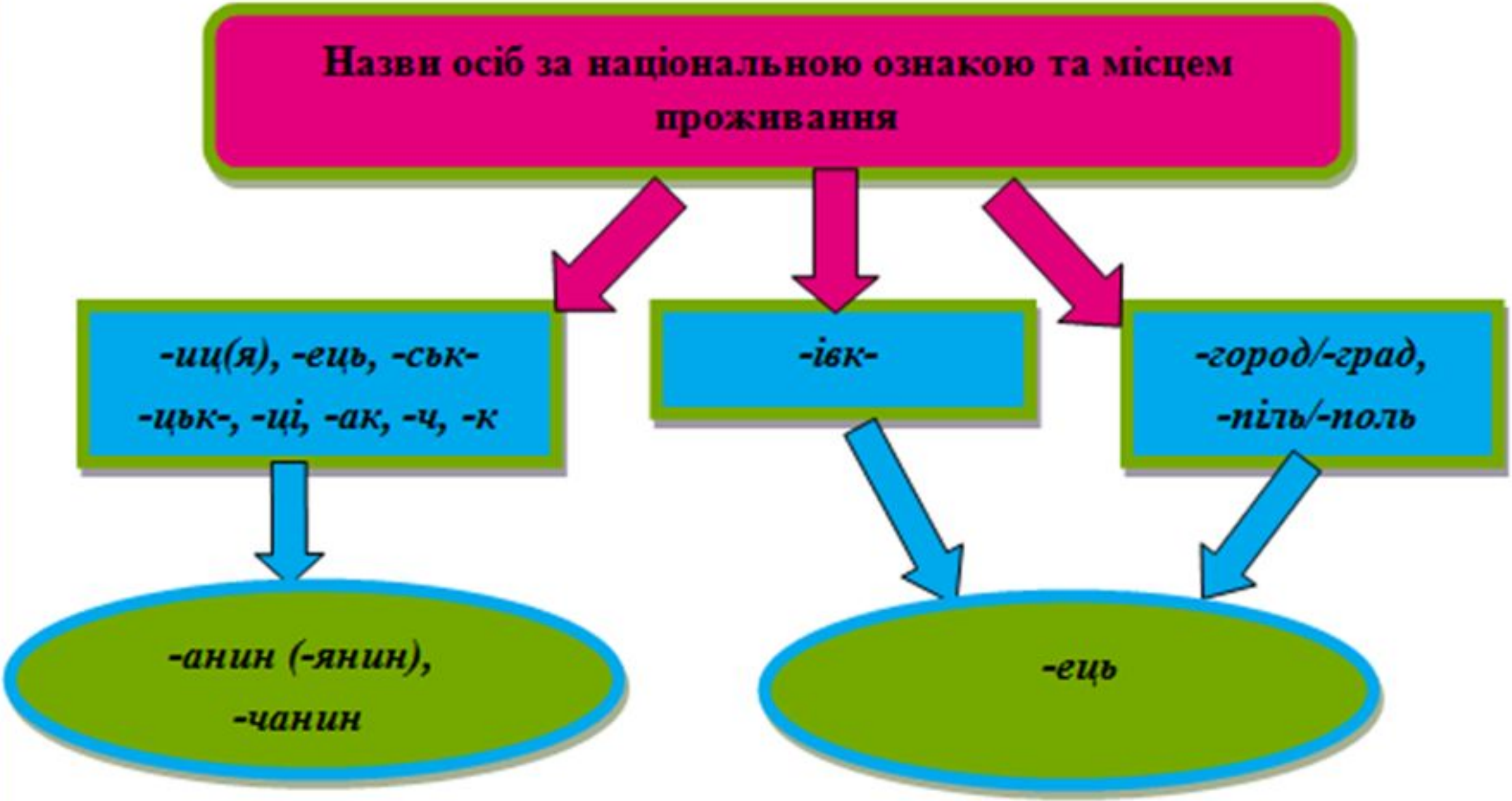
Назви осіб за національною ознакою та місцем проживання
-иц(я), -ець, -ськ-
-цьк-, -ці, -ак, -ч, -к
-івк-
-город/-град,
-піль/-поль
-анин (-янин),
-чанин
-ець

Іменники на позначення назв осіб за професією, спеціальністю **утворюються за допомогою суфіксів:**

-ар, -яр: ток-**ар**, мал-**яр**

-**ач, -яч**: переклад**-ач**, сі-**яч**

-ій: вод-**ій**

-іст, -ист: танк-**іст**, такс-**ист**

-ець: продав-**ець**

-ник, -щик, -чик: газів-**ник**, прапор-**щик**, льот-**чик**

-тель: учи **-тель**

-альник: прибир-**альник.**

Приклад:
Пожежа.

*Для **утворення назви особи чоловічого роду за професією** додаємо **суфікс -ник**: **пожеж**-а — **пожеж**-**ник.***

Серед іменників, **назв професій,** є слова, які вживаються у формі **чоловічого роду для позначення осіб і чоловіків, і жінок**: *учитель, інженер.*

Так сталося тому, що раніше певні професії мали лише чоловіки. У наш час їх можуть мати і жінки, тому в мові з'явилися слова-фемінітиви. **Фемінітиви** — іменники на означення осіб жіночої статі: учителька, інженерка.

Фемінітиви утворюють за допомогою суфіксів від іменників чоловічого роду.

Вибір суфікса відбувається за певними правилами:

- до чоловічих назв, що закінчуються на *-ак, -ар, -ач, -ир, -ій, -іст, -тель, -ун* для утворення жіночої назви додається *-к(а)*: *учитель — учителька, репортер — репортерка.*
- чоловічі *-ик, -ець* замінюють суфікси *-иц(я), -ниц(я)*: *вантажник — вантажниця*.

Існують також окремі суфікси на означення жіночої статі:

- *-ин(я), -ах(а), -ух(а)*: *княгиня*;
- запозичені -ес(а), -іс(а), -ін(а): *стюардеса, директриса, балерина.*

Зверни увагу!

Не утворюють жіночих форм слова, у яких відповідний **суфікс змінює**

ЗАПАМ’ЯТАЙ!

Алмати — алматинець, алматинка; Ассирія — ассирієць, ассирійка; Афіни — афінянин, афінянка; Башкирія — башкир (башкирець), башкирка; Бельгія — бельгієць, бельгійка; Бенгалія — бенгалець, бенгалка; Білорусь — білорус, білоруска; Болгарія — болгарин, болгарка; Бразилія — бразилець, бразилійка; Варшава — варшав’янин, варшав’янка; Вінниця — вінничанин, вінничанка; Волинь — волинець, волинка (і волинянин, волинянка); Голландія — голландець, голландка; Греція — грек, грекиня (рідше – гречанка)[Мовознавці радять не вживати форм «гречанка», «датчанин, датчанка»]; Дагестан — дагестанець, дагестанка; Данія — данець, данка (рідше – датчанин, датчанка); Індія — індієць (заст. індус), індійка (заст. індуска); Ірак — іракець, жителька Іраку; Іран — іранець, іранка; Італія — італієць (заст. таліянець, тальянець), італійка (заст. таліянка, тальянка); Камчатка — камчадал, камчадалка; Кенія — кенієць, кенійка; Київ — киянин, киянка; Китай — китаєць, китаянка (а не «китайка»); Кіпр — кіпрянин (кіпріот), кіпрянка (кіпріотка);

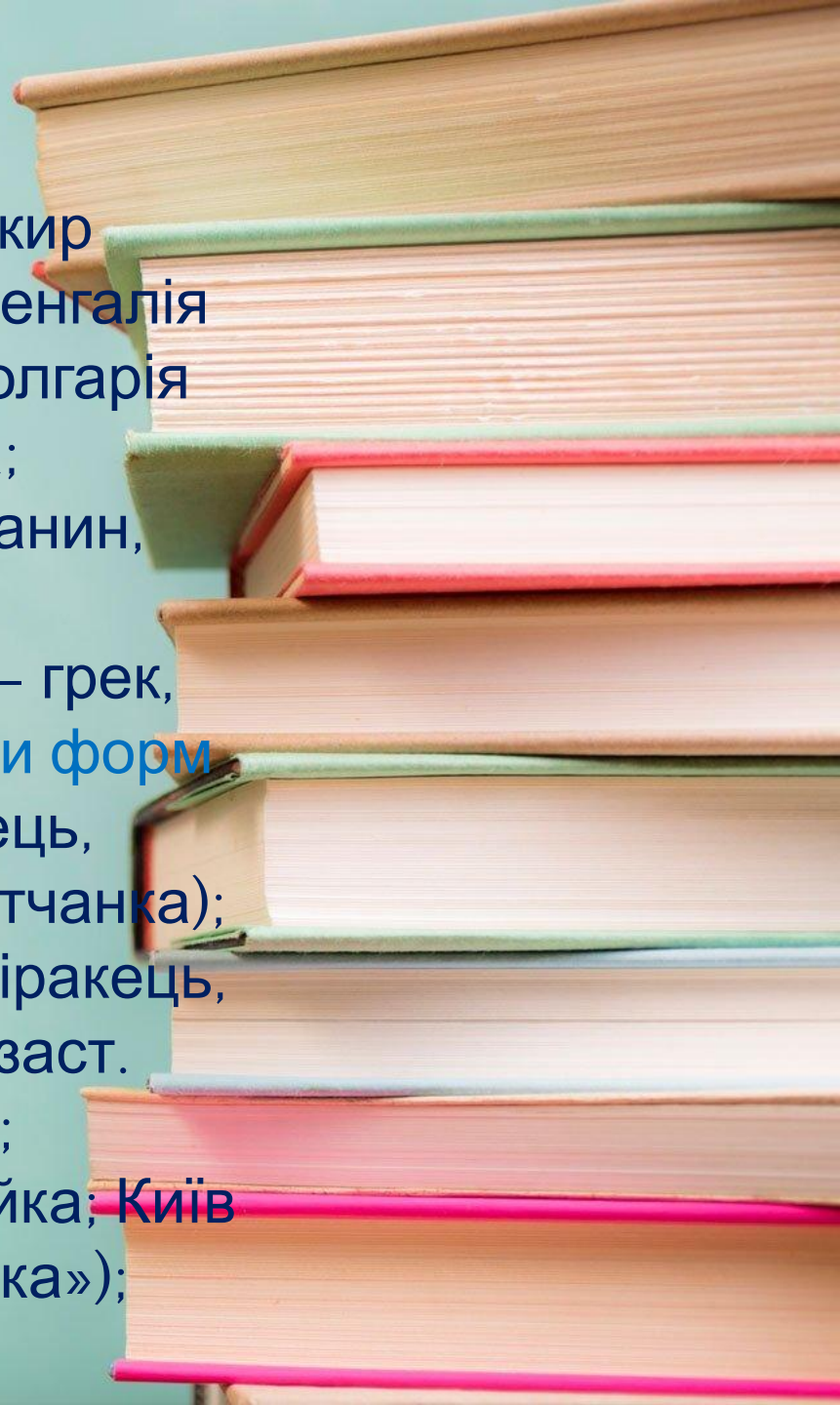

Литва — литовець, литовка; Марокко — марокканець, марокканка; Нідерланди — нідерландець, нідерландка (те саме, що голландець, голландка); Німеччина — німець, німкеня; Одеса — одесит, одеситка; Полісся — поліщук, поліщучка; Польща — поляк, полька (полячка); Рим — римлянин, римлянка; Сибір — сибіряк, сибірячка; Таллінн — талліннець, талліннка; Угорщина — угорець (мадяр), угорка (мадярка); Україна — українець, українка; Філіппіни — філіппінець, філіппінка; Фінікія — фінікієць, фінікійка (і фінікіянин, фінікіянка); Фінляндія — фін, фінка (народ, основне населення Фінляндії); фінляндець, фінляндка (жителі Фінляндії); Франція — француз, француженка; Хорватія — хорват, хорватка; Чехія — чех, чешка; Чилі — чилієць, чилійка; Швейцарія — швейцарець, швейцарка; Швеція — швед, шведка; Шрі-Ланка — шріланкієць, шріланкійка.

Увага! Індіанці — індійці — індуси.

- **Індіанець, індіанка** — загальна назва корінного населення Америки, крім ескімосів.
- **Індієць, індійка** — загальна назва всього корінного населення Індії та Пакистану.
- **Індус, індуска** — заст. назва, те саме, що індійці; послідовники індуїзму, панівної релігії в Індії.